

Svartåsmordet

ARVE M NORDSVEEN

Ved 8-tiden om morgenen lørdag 4. september 1875 kom skoleholder Ole Egstad gående langs vegen fra hjemmet sitt på Nedre Egstad i Skansen til Bjugstad skole hvor han var lærer. Været var grått, og det dusk-regnet. Like ved ei bru over Kongelstadelva i nærheten av bruket Egstadbakken så han en kvinnekropp som lå på ryggen i vegen, det ene benet var trekt opp, det andre utstrakt, og hun hadde store skader i hodet. Han forsto med engang at hun var død. Uten å se nærmere etter, snudde han og løp opp til Egstadbakken. Der fikk han med seg David Johansen, Anders Egstad-

bakken og Andreas Bjugstadeie. De så at hun var stiv, skoene var borte og hodet ødelagt. Ved liket fant de en paraply, – denne hadde spjærrer i tøyet og flere spiler var brekt. Her lå også en salmebok og tre uåpnede knytter. Kjolen var revet opp og lommene vrenget. Lenger nede i vegen fant de en brystnål og en hatt full av blod. Etter en stund gikk det opp for dem at dette var den 36 år gamle Antonette Hansdatter Svartåsen, datter av Hans Svendsen Svartåsen og Karen Larsdatter. De bodde på gården med samme navn, som lå ca 2 km fra mordstedet i retning Raufoss.

Huset på Svartåsen hvor Antonette vokste opp. Her ble hun også obdusert av distriktslege Raabe. Foto fra 1953 før bygningen ble flyttet til Eiktunet museum.

Foreldrene tok liket av Antonette hjem til Svartåsen, hvor det ble undersøkt av lensmannen i Vardal. Han var ikke i tvil om at dette var et drap.

Liket ble obdusert av distriktslege Raabe. I følge hans rapport måtte morderen gått løs på jenta med en stein; nesten alt av bein i hodet var enten brekt eller knust, tennene i overmunnen var løse og det var flere hull i kinnene. Derimot var det ingen tegn på voldtekt.

Dagen før, fredag den 3. september, hadde Antonette vært på en bispeoverhøring i Hunn kirke. Hun hadde gjort noen ærend i Gjøvik, foretatt en del innkjøp og mottatt noen mindre pengebeløp. Ved 7-tida om kvelden hadde Antonette avtalt med Klara Jensdatter Narum fra Kolbu om følge på hjemvegen. Jentene skulle gå forbi Hundalen derfra til gården Amsrud og mot Bjugstad. I vegkrysset mellom Bjugstad og Breiskallen (Korsvegen) skulle de skille lag. Antonette skulle gå mot Egstadbakken og videre til Svartåsen, Klara ned til Breiskallen og derfra utover til Vestre Toten.

I nærheten av Amsrud stakk de innom plassen Stenberg hvor Johannes Ingebretsen serverte dem melk. Nå tok de en sti og kom ut på vegen mot Skansen (dagens veg til Skumsjøen), og her kom en mann etter dem. De kom i snakk med vedkommende, som fortalte at han hadde vært på jordarbeid på Biri og skulle hjem til Hadeland for å hjelpe faren sin. Da jentene skiltes tok han følge med Klara. Etter noen hundre meter bad han henne gå i forvegen, mens han tok et lite ærend inn i skogen. Hun ventet på ham, men da han ikke kom etter, gikk hun videre.

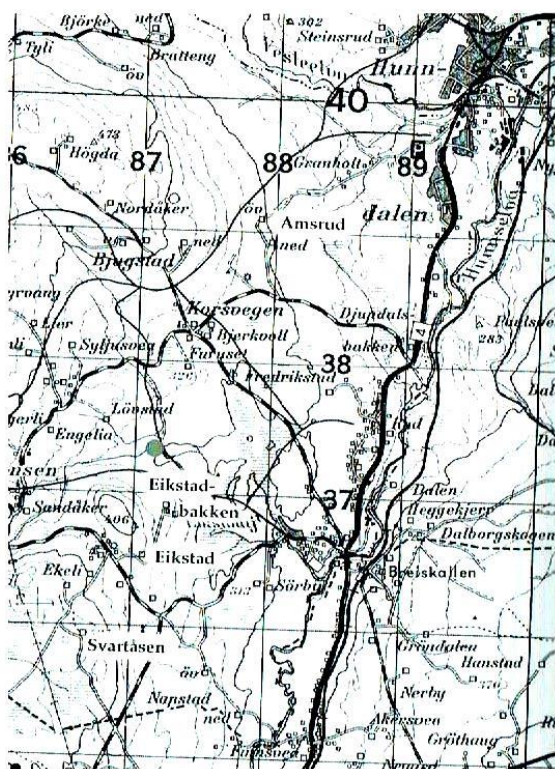
Så snart forbrytelsen ble kjent, satte fogden i gang undersøkelser gjennom lensmannen for å oppspore gjerningsmannen. Tre dager senere pågrep lensmann Dahl på Biri to tvilsomme personer ved Hansveen. Den ene var 32 år gamle Thomas Johansen Husing fra Østre Toten. Opplysninger om hans oppførsel ga grunnlag for mistanke.

Thomas Johansen Husing var født på Østre Toten 27/7 1843, som sønn av Johan

Nilsen og Anne Olsdatter. Selv var han far til en gutt, Anton Laurits, født på Lidseie i Nordre Land 5/10 1863. Mora til gutten het Anne Mathea Larsdatter.

I følge arrestprotokollen for Gjøvik kretsfengsel kom han inn 8/9 1875 kl 9 1/2 om morgenen. Thomas Johansen Husing var iført en loslitt sort vadmelssjakk, sorte vadmelbukser med lapp på knærne, og en svart gammel vest med kant oppslag. Han hadde snøresko med bånd, og lua var knyttet med bånd over «den sorte pull». Han er beskrevet som 5 fot høy, har blå øyne og mørkt hår.

Dette var ikke første gangen Thomas kom i konflikt med øvrigheten. I den samme arrestprotokollen er han en gjenganger, og for hver gang henvises det til forrige gang. Til Gjøvik kretsfengsel kom

Kartet viser noen av stedene som omtales i artikkelen (hvit bakgrunn under navnet). Mordstedet, ved veien som gikk i bru over Kongelstadelva, nordvest for Eikstadijernnet, er markert med ●. Vegen Hundalen – Rausfoss, dagens Riksvei 4, ble ikke bygd før i 1880.

Kartgrunnlag: Statens Kartverk, Gjøvik omland, turkart.

Huset på Egstadbakken hvor Ole Egstad hentet hjelp. Senere ble det kjøpt av Antonette Svartåsens søster Sofie, som bodde her fram til ca. 1920.

han første gang 16/12 1868. Fire ganger var han dømt for tyveri. Først i 1865 fikk han 2 år, senere ble det 3år og 6mnd, så 3år og til sist 5år. I alle tilfellene kom han ut før tiden, men innen et halvt år var han tatt på nytt. Under et av fengselsoppholdene hadde han klart å rømme. I følge den tids avisreferater var Thomas også mistenkt for en rekke uopklarte tyverier der bevisene mot han var for svake.

Han ble løslatt siste gang 7.februar 1875. Direktøren ved Bods-fengslet i Kristiania mente gutten var villig, ufortrøden og disiplinert, men han virket innesluttet og sløv, og manglet karakter og styrke til å gjennomføre en skikkelig livsplan. Presten hadde derimot, ved løslatelsen, gitt ham karakteren «meget godt» i lesing og kristendoms-kunnskap. Nå var ikke dette den eneste presten som gav Thomas et godt skussmål. Alt ved konfirmasjonen fikk han bruktbare karakterer. Under tidligere fengselsopphold hadde forholdet til prester og kristendommen hjulpet ham til benådninger lenge før soningstiden var oppfylt.

Avhørene i mordsaken startet 11. sep-

tember. Tiltalte nektet alt, men forklaringen på hvor han hadde oppholdt seg da ugjering-ningen ble begått virket ikke troverdig. Dessuten fant de blodspor både på benklærne og jakka. Han ble tatt med til fengselskorridoren hvor liket av Antonette lå. Thomas uttalte at dette var det første liket han hadde sett, og han hadde ingen del i hennes død.

Antonette Hansdatter f. 1839, ble begravet ved Haug kirke i Vardal den 11. september. Kirkeboka sier ingenting om at hun hadde fått en voldelig død.

Den 21. september kom tilståelsen fra Thomas Husing, og han forklarte seg slik:

Fredag 3. september ved 5-tiden hadde han vært i Halmrasts Brændevinsbutikk på Gjøvik og tatt 4 drammer. Senere hadde han gått og slengt langs Chausseen mellom Gjøvik og Land. I nærheten av gården Heimdal hadde han fått øye på jentene. Før på dagen hadde han sett dem i Falks forretning på Gjøvik, og lagt merke til at Antonette hadde bra med penger. Siden han ikke hadde noen, ble Antonettes pung vel fristende. Etter at jentene skilte lag slo han

følge med Klara, men snudde for å finne igjen Antonette. Først gjemte han seg bak ei grind da en mann kom kjørende i ei kjerre. Deretter hadde han tatt feil veg, og gått mot Skansen, så tok han rett gjennom skogen, kom ned på vegen, og traff Antonette. Han hadde lagt armen rundt henne slik at han kom ned i kjolelommen og fikk tak i pungen. Hun hadde dyttet ham unna, men da hadde han alt fått tak i pungen. Nå slo hun til ham med paraplyen over halsen så lua skvatt av, samtidig skrek hun: «Med Guds hjelp skal du komme til at bie, thi her er ikke så langt til folk!» Da tok han tak i Antonette og løftet henne over hodet. Han mistet balansen så de falt ned på vegen, hun under med han oppå. Antonette var livløs. Han løftet henne opp og oppdaget at blodet rant nedover handa hans fra bakhodet hennes. Da tok han en stor sten og slo henne flere ganger i hodet. Han ville ikke at hun skulle lide mer.

Thomas undersøkte nå kjolelommen. Her fant han en salmebok, en notisbok og en papirlapp. Salmeboken la han ved liket, papirlappen tok han med, han trodde det var en pengeseddell. Skoene tok han av liket, de kunne brukes til å reparere hans egne.

Etter drapet ruslet Thomas rundt i skogen. Om morgenen gikk han inn på plassen Vestbyhagen som ligger ved vegen mot Østre Toten. De satt til bords da han kom. Han spurte om å få kjøpt mat, og det fikk han. De voksne gikk ut av stua, men barna Johanne Marie Hansdatter på 13 år, og Hans Petter Hansen på 10 år ble inne sammen med Thomas. De la merke til at han ble stående lenge foran speilet, og Johanne Marie så at han hadde blodstriper på armen.

Dagen etter gikk han til Gjøvik, kjøpte sprit for pengene han fant i pungen og drakk seg full. Deretter gikk turen til Bjørnsvestuen nord for Gjøvik, hvor han la seg ned og sov rusen ut. Vitnene Ole Olsen, Lise Evensdatter og Helene Andersdatter fortalte at han var i godt humør, sang og lekte med barna.

Det er i dag tett skog der Svartåsmordet ble begått. Det ene brukaret er intakt, og muren i elva til hjelp for tømmerfløtingen er meget godt bevart.

Nå begynte ryktene om mordet å spre seg. Det ble samtaleemne. Da Thomas kom inn til husmannskona Johanne Paulsdatter på en plass under Andersgård på Østre Toten, sa hun at det burde være bare en straff for slikt. Thomas svarte at: «Det kunne ikke være så farlig å ha i hjel et stakkars kvinnfolk.» «Da det gikk opp for meg at detti var sønn has Johan Husing slo tanken gjennom meg at det måtte være hæen. Je ble så usæl at jeg måtte ut av husi.» uttalte Johanne Paulsdatter i retten.

Saken mot Thomas Johansen Husing ble holdt i Gjøvik. Hele 65 vitner ble avhørt. Klara Jensdatter Narum, som hadde gått sammen med Antonette, hadde natta etter ligget over hos Helene Maria Gjerstad på Morterud mellom Raufoss og Reinsvold. Det var langt å gå fra Gjøvik til Kolbu. Da hun kom dit fortalte hun om en rar mann hun og dattera på Svartåsen hadde hatt følge med, men plutselig ble han borte. «Da vi leste i «Kristians Amtstidene» at dattera på Svartåsen var drept forsto vi at det måtte være han», uttalte slektningene til Helene Maria. I retten forklarte Klara at hun kjente ham igjen både av utseende, oppførsel og ganglag. Det samme sa flere som bodde, eller hadde oppholdt seg, langs vegen denne dagen, bl.a Ole Bjørgengen.

Dommen i underretten (dagens herredsrett) falt 1. desember 1875. Her var det ingen nåde. Thomas ble kjent skyldig i å ha

myrdet og røvet Antonette Svartåsen, samt stjålet de 90 skillingene som pungen hennes inneholdt. Som meddommere i retten satt Jens Hund, Christian Dalborgen, Hans Bjugstad og Ole Grindstad, alle gårdbrukere i Vardal. Dommen var enstemmig: Han hadde sitt liv forbrutt. I retten hadde han vist lite tegn på anger. Han lo og smilte når han fortalte om hva han hadde gjort. Senere uttalte han at en henrettelse ville være en velfortjent straff for den grusomme misgjerningen. I tillegg tok de med at han skulle sitte i varetekt i kretsfengslet, siden dommen skulle appelleres til Overrett og Høyesterett.

I overretten ble dødsdommen bekreftet.

Tilslutt havnet saken i Høyesterett. Dommen falt 20/5 1876. Den er gjengitt i Norske Rettstidene Aargang 1876 side 484 – 493. «Mord og Røveri. Spørsmål om valget mellom Straffarbeid på Livstid og Livsstraff».

Av sju dommere i Høyesterett sa fire ja til Straffarbeid på Livstid. Alt taler for at straffeloven av 3.juni1874 berget livet til Thomas. Denne gav dommerne i høyesterett mulighet til å velge mellom dødsstraff (offentlig avretting ved halshugging) eller straffearbeid på livstid.

Thomas Johansen Husing ble overført til Akershus festning for soning av livstidsstraff 26/5 1876. Tiden i fengslet gikk med til produksjon av matter. Han ble benådet ved Kongelig resolusjon 28/9 1897 etter 21år «i slaveriet» på festningen hvor han hadde utvist et meget godt forhold.

På sine eldre dager flyttet Thomas til broren sin, Nicolaus, på Østre Toten, han var kledd i filler da han ankom. Thomas Johansen Husing døde i 1915 og er begravet ved Hoff kirke.

«Svartåsmordet» har i flere generasjoner gått som en vandrehistorie i området rundt Skansen og Breiskallen, og fremdeles finnes det folk som kan skillingsvisa. I denne artikkelen har vi prøvd å se på hendelsen gjennom rettsreferater og avisartikler. Slik har det vært interessant å se hva som stemmer og ikke stemmer mellom historiene og det som står i bøkene fra rettsoppjøret. Den viktigste forskjellen er at Klara Narum skulle hatt pengene, og da Thomas oppdaget at Antonette var blakk løp han etter Klara, hun hadde blitt redd og gjemte seg i Breiskallåven.

Kilder:

Statsarkivet i Hamar:

Gjøvik Kretsfengsels varetektsprotokoll
Gjøvik tingbok nr. 4 256 B og s 300
Ekstraprotokoll nr.18 for Østre og Vestre
Toten s 375

Løsdokumenter, sorenskriveren, justissaker
i 1875

Aviser:

Kristians Amtstidene/Gjøvik Avertissements
blad nr.61 29/9 1875, nr.62 5/10 1875,
nr.67 22/10 1875, nr. 79 3/12 1875,
nr. 40 23/5 1876

Lillehammer Tilskuer 28/9 1897

Andre kilder:

Folketellinger fra 1875 Tidsskrift for
Vestoppland Slektshistorielag 4/1984 med
slektsliste for Thomas Johansen Husing
Årbok for Gjøvik «Tverrdalene» 1987.
Svartåsen s.113 med slektsliste for Antonette
Svartåsen

Takk til Torun Sørli, Gran for god hjelp.